

AKP(m1)
RV

37 1/2-TIMERS UKE på vei mot 6-TIMERS DAGEN

Bruk dette heftet i forhandlingene om 37,5 timers uke på jobben, til å forberede vedtak i kommunestyret, som hjelp til å lage innledning, og i diskusjoner.

**Bruks-
hefte**

INNHOLDSFORTEGNELSE:

SITUASJONEN ETTER TARIFFOPPGJØRET

Av Siri Jensen, leder for kvinneutvalget i AKP(ml) . . .	3
<u>Bedriftens behov</u> (3); <u>Krev redusert daglig arbeidstid</u> (4); <u>Nei til utvida ramme for dagarbeidstida</u> (5); <u>Penger å spare</u> (6); <u>Se opp for "økt fleksibilitet" for turnusarbeidere</u> (6); <u>...Og "økt fleksibilitet" med mer skift i privat</u> (7); <u>Forsvar lørdagen</u> (7); <u>Kompensasjon for ubekvem arbeidstid</u> (7); <u>Er alt dette nytt?</u> (8); <u>Krev flere ansatte der det trengs</u> (8); <u>Barnehagene - krev flere stillinger!</u> (9); <u>Deltidsansatte og timelønne</u> (9); <u>Sp*sepausa-forsvar lokale avtaler!</u> (10); <u>Overgangsordninger - så kort tid som mulig!</u> (10); <u>Politisk kampanje</u> (11)	

PRIVAT AVTALEN PKT C OG D

(Dette er de delene av tariffavtalen i privat sektor som gjelder arbeidstidsforkortelsen)	12
<u>C. GENERELT OM GJENNOMFØRINGEN</u> (12); <u>D. DAGARBEID</u> (14)	

NOTIS OM NAFS UINNFRIKRAV

(Kort kommentar fra Siri Jensen til pkt C og D) . . .	15
---	----

KVINNENE I SPISSEN

(Av Siri Jensen)	16
----------------------------	----

KAMPEN OM NORMALARBEIDSDAGEN

(Av Siri Jensen)	18
<u>Hva betyr normalarbeidsdagen?</u> (19); <u>Belgia - et eksempel</u> (20); <u>Eksempel fra Frankrike og Tyskland</u> (21); <u>... og i Norge</u> (22); <u>Og vekk med tillegg for ubekvem arbeidstid</u> (22); <u>Frihet?</u> (24)	

<u>MARX-UTDRAG OM ARBEIDSDAGENS LENGDE</u>	26
--	----

HATSKRIFT MOT ASTRID GJERTSEN

(Tron Øgrim, Klassekampen 22.7.86)	29
--	----

MÅLET VAR 8-TIMERSDAGEN

(Intervju med Inger Bjørnhaug, fra Klassekampen) . . .	34
--	----

HVA KAN GJØRES?

(Av Siri Jensen og Taran Sæther)	36
--	----

KORT ARGUMENTASJON FOR REDUSERT DAGLIG ARBEIDSTID

(Ide til apell, innlegg e.l. Av Siri Jensen)	37
--	----

SITUASJONEN ETTER TARIFFOPPGJØRET

Av Siri Jensen, leder for kvinneutvalget i AKP(ml)

Det er sjølsagt en positiv ting at vi har fått en generell arbeidstidsforkortelse på 2 1/2 time pr. uke, også for skiftarbeidere. Det er også gitt full kompensasjon for forkortelsen. Samtidig har NAF fått gjennom nesten alle sine krav til betingelsene for arbeidstidsforkortelsen, unntatt de som dreier seg om endringer i arbeidsmiljøloven.

Avtalen om gjennomføringa av arbeidstidsforkortelsen ble inngått mellom LO og NAF midt under jern og metallforhandlingene og gjort gjeldende for alle forbundsområder. NAF sendte den umiddelbart ut til sine medlemsbedrifter, LO-ledelsen holdt den til dels hemmelig, også for folk i forhandlingsdelegasjonen i enkelte forbund, selv om avtalen gjaldt også for dem!

Seinere er det slått fast i statsavtalen og kommuneavtalen at prinsippene for gjennomføringa skal følge privat sektor.

SKAFF DERE AVTALENE. Prøv først gjennom klubb/forening, slik at flere kan få. Er det vanskelig, kan dere få fra AKP/RV-kontoret.

Bedriftens behov

Hovedprinsippet i avtalen er at den praktiske gjennomføringa skal avtales på den enkelte bedrift/den enkelte arbeidsplass. NB! Gjelder også i stat og kommune. Og hva skal det legges vekt på lokalt? Svaret finner vi i avtalens pkt. C 1.:

"Ved gjennomføringa av arbeidstidsreduksjon etter pkt. A er det av avgjørende betydning at man på den enkelte

bedrift oppnår en større fleksibilitet med hensyn til når arbeid skal utføres, opprettholde en hensiktsmessig driftstid samt sikre en effektiv og rasjonell utnyttelse av arbeidstiden."

Hovedvekten legges altså på tilpasning av arbeidstida til den enkelte bedrifts behov, framfor hensynet til arbeiderklassens felles rettigheter. Dette gjelder også offentlig sektor. Borgerskapets mål er at lønn og arbeidstid skal avtales individuelt, i den enkelte virksomhet ut fra produksjonen eller arbeidets behov; felles rettigheter skal vekk.

Krev redusert daglig arbeidstid

Den private avtalen anbefaler at arbeidstidsforkortelsen gjennomføres med 1/2 times forkortelse av den daglige arbeidstida, men det kan også avtales andre løsninger, som å ta det ut i fridager eller variere arbeidstida i ulike perioder av året. Se pkt. D. i avtalen.

Arbeidsfolks viktigste kort i denne avtalen er en slags vetorett: Dersom man ikke blir enige, skal reduksjonen tas av den daglige arbeidstida. (Derimot skal arbeidsgiveren bestemme om det skal tas ved arbeidstidens begynnelse eller slutt - om man ikke blir enige om det.)

Statsavtalen inneholder ingenting om dette, hverken anbefaling eller vetorett. Kommuneavtalens pkt. 8 sier:

"Partene anbefaler at man lokalt kommer til enighet om hvordan arbeidstidsreduksjonen skal tas ut - enten som redusert daglig arbeidstid eller på annen måte. Ved valg av alternativ bør det legges vekt på det som virksomhetens ansatte ønsker, og at arbeidstidsordningene så langt det er mulig blir den samme for alle grupper i virksomheten. Hvis enighet ikke oppnås, fastsetter arbeidsgiveren hvordan forkortelsen skal gjennomføres."

Dette er i strid med den begrensning "vetoretten" i privat sektor. Resultatet av disse avtalene er at kravet om nedsatt daglig arbeidstid og større likhet, ikke nødvendigvis fører oss nærmere 6 timers normalarbeidsdag, men i stedet gir større ulikheter.

Nei til utvida ramme for dagarbeidstida

Avtalen legger opp til utvida ramme for dagarbeidstida helt opp til Arbeidsmiljølovens ramme 06-21. Det forutsettes regulert i hver enkelt tariffavtale. Se pkt. C 5. Dette er NAFs viktigste krav. Det innebærer bl.a. å få utvida driftstid for bedriftene, uten å måtte betale for overtid eller skift. Dette punktet har gitt ulikt resultat i de ulike overenskomstene/tariffavtalene.

I Jern og metall anbefales lokale avtaler mellom 06.00-18.00 (før 06.00-17.00). I transport ble rammene utvida fra 07.00-18.00 til nå 06.00-19.00. I bekledning skal det føres egne tilpasningsforhandlinger. Kontorfunksjonærene i NAF kan såvidt jeg har forstått, gjøre lokale avtaler om arbeidstid helt fram til 21.00.

På dette området står det ingenting om vetorett.

Kommuneavtalen sier i pkt 10:

"Partene er enige om at det er av avgjørende betydning at det på det enkelte arbeidssted oppnås en størst mulig fleksibilitet med hensyn til arbeidstid, spisepauser m.v. Det kan bl.a. være nødvendig å nytte forskjellig innretting av den ordinære arbeidstid for arbeidstakere på samme arbeidsplass og å legge spisepauser til forskjellige tider eller innenfor avtalte tidsrammer, slik at spisepauser kan forskyves. jfr. Arbeidsmiljøloven paragraf 51, nr 1, annet ledd."

Statsavtalen har ingen presisering av dette punktet for dagarbeidere, men prinsipper for privat gjelder jo her også. Avtalene i stat og kommune har fra før svake bestemmelser om dagarbeidstida. I staten heter det fra før:

"Arbeidstida skal i den utstrekning det er mulig, legges i tidsrommet mellom 07.00 og 17.00 og fordeles på 5 dager pr uke." I tillegg skal ordinært arbeid (altså ikke overtid) mellom 06.00 og 07.00 om morgenen og 17.00 og 20.00 om kvelden bare betales med kr 6,15 pr arbeidet time i tillegg. (Dette tillegget skal muligens øke med 7,5 %.) For ordinært arbeid på lørdager gis tillegg med kr 10,95 pr time fra før.

I kommuneavtalen for NKS-området (unntatt Oslo og Bærum) står det såvidt jeg har fått oppgitt i Kommuneforbundet, ingenting om ramma for den daglige arbeidstida. Likevel ser vi av tidsrommet for ekstrabetaling at det opereres med en normal ramme fra 06-17. Fra 17.00-06.00 gis i dag kr 5,65 ekstra pr time for arbeid som ikke er skift/turnus (skal justeres med 7,5 %). For samme tidsrom gis skift- og turnusarbeidere tillegg avhengig av lønnstrinn - for trinn 15 er det kr 17,30 (justeres med 5 %). Denne forskjellen rammer først og fremst grupper som rengjøringsbetjenter.

I Oslo Kommune heter det fra før at "arbeidstida legges innenfor rammen 07.00-16.30 (lørdager 07.00-13.00) om ikke annet er avtalt i særbestemmelsene." Og nå skal det jo avtales særbestemmelser i hver eneste virksomhet! Samtidig heter det at arbeid fra 17.00-06.00 gis det tillegg på 40 % for. Unntak her er forskjøvet arbeidstid til 18.00 på torsdager for kontoradministrasjonen. På lørdager gis det kompensasjon i samme tidsrom som på hverdager. Dette er (særlig på hverdager) en viktig bestemmelse, fordi den vil kunne bremse kommunens lyst på å forskyve dagarbeidstida.

Penger å spare

Ettermiddag/kveldsarbeid til 20.00 og lørdagsarbeid er i stat og kommuner allerede i dag en billig affære. Nå er tida kommet for arbeidsgiverne til å utnytte det bedre, med arbeidstid tilknyttet den enkelte virksomhet. "Åpent samfunn" og hensyn til publikum skal brukes mot den ansatte. Bare Oslo og Bærum har generelle bestemmelser som det nå er viktig å stå steinhardt på. Sjølsagt kan det finnes lokale bestemmelser både om rammen for dagarbeidstida og kompensasjon for ubekvem arbeidstid. Slike regler er viktige å få fram og forsvare.

Se opp for "økt fleksibilitet" for turnusarbeidere

Kommuneavtalens pkt. 9, Statens pkt. b II:

"For turnusarbeidere skjer tilpasningen i den enkelte virksomhet ved nødvendig omlegging av tjenestelister og eventuell omdisponering av personalet (bare i staten-

slik at arbeidstidsforkortelsen også for disse kan oppnås uten bruk av flere tilsatte).

Lengden på ulike skift vurderes med sikte på å gjøre det enklere å sette inn arbeidskraft når arbeidspresset er stort. Kompensasjon for forskyving av opprinnelig oppsatt arbeidstid for skift og turnuspersonale vurderes med sikte på forenkling og kostnadsreduksjon."

Her skal det spares ved ytterligere ubekvem arbeidstid for skiftfolk - ulik lengde på skift, mulighet for delte skift. Mer deltid på arbeidsgiverens premisser. Og dårligere kompensasjonsordninger. Allerede i dag er delte skift og ekstravakter/deltid for å ta toppene på full fart inn. Lavtlønte kvinner skal være salderingspost for kommuneøkonomien: 6 timers daglig arbeidstid med full lønn blir et fjernere mål.

...Og "økt fleksibilitet" med mer skift i privat

Privat, pkt C 9:

"Hvor skiftarbeide innenfor Arbeidervernlovens ramme ønskes opprettholdt, innført eller utvidet og hvor man ikke allerede har tariffhjæmmel for dette, skal partene oppta forhandlinger i tariffperioden om skiftbestemmelser."

Forsvar lørdagen

Et av NAFs krav var å gjenåpne lørdagen som vanlig arbeidsdag, i første omgang ved hjelp av ordninger der folk "frivillig" byttet lørdagen med en annen dag. Se pkt C 7.

Kompensasjon for ubekvem arbeidstid

Arbeidsgiverne/staten ønsker å etablere vanlig dagarbeidstid uten tilleggsbetaling fram til kl. 21.00, samt lørdager, foreløpig fram til kl. 12.00. Innenfor Handelen ble det reist krav om å fjerne tillegg før kl. 20.00 - i tråd med den nye åpningstidsloven. Dette ble avvist.

Hotell og restaurant, som for første gang har fått (et lite) kveldstillegg, har fått det fra kl. 21.00. Mens de aller fleste tariffavtaler i dag har slike tillegg fra kl. 17.00. Her har arbeidsgiverne bare såvidt begynt kampen.

Er alt dette nytt?

En del av prinsippene for gjennomføringa av arbeidstidsforkortelsen har også stått i avtalene ved tidligere forkortelser, bl.a. bestemmelser om å effektivisere arbeidstida ved å gå gjennom pauser, vaske-tider osv., bestemmelser om bytte av fridag osv. NAF pekte også på i sine krav at en del av de tinga de krevde allerede i dag var mulig ifølge arbeidsmiljøloven, men at tariffavtaler og også vanlig praksis sto i veien.

Det nye ligger først og fremst i at vi i dag har en situasjon der arbeidsgiverne ønsker å bryte ned normal-arbeidsdagen og aktivt vil bruke enhver bestemmelse til å få gjennom sitt syn. Første mål er å bryte ned tariffavtaler og hevdvunnen praksis som i dag inneholder det mest omfattende vernet av normalarbeidsdagen. Målet er individuelle avtaler på den enkelte bedrift. Samtidig går NAF og regjeringa til angrep på Arbeidsmiljøloven for å svekke den ytterligere.

Krev flere ansatte der det trengs

Privat, pkt F:

"Såvidt mulig bør arbeidstidsforkortelsen ikke medføre oppbemanning."

Stat, pkt 6.2:

"Partene er enige om at arbeidstidsreduksjonen i den utstrekning det er mulig, skal søkes gjennomført uten økt bemanning."

Kommune, pkt. 7:

"Partene er enige om at arbeidstidsreduksjonen, som hovedregel skal kompenseres med økt produktivitet og en mer effektiv og rasjonell utnyttelse av arbeidstida. Partene erkjenner at dette ikke i samme grad vil være mulig for turnus og skiftsarbeidere som for dagarbeidere. Arbeidstidsreduksjonen bør derfor, for disse gruppene, søkes kompensert med nye stillingshjemler."

Men kommunenes økonomi vil tilsi noe annet, og i dette ligger absolutt ingen garanti, men et utgangspunkt for videre kamp.

Barnehagene - krev flere stillinger!

Kommuneavtalen, pkt 12:

"Ved innføring av nettoarbeidstid på 37 1/2 time pr uke skal det forhandles nærmere om hvordan arbeidstida i barnehagene skal organiseres. I denne sammenheng skal en også vurdere tid til administrative oppgaver."

MERK! Her er det ikke snakk om nye stillinger, men om det skal tas av førskolelærernes ubundne tid, om personalet skal holde like lenge åpent og dermed færre til stede eller om åpningstiden skal settes ned!

Deltidsansatte og timelønne

Kravet om 6 timers dagen innebærer at de som i dag jobber fullt skal gå ned til 6 timer og beholde lønna. Men det innebærer også at de som i dag jobber 6 timer, skal beholde arbeidstida og gå opp til full lønn. Derfor er lønnskompensasjon også for deltidsansatte og timelønne helt avgjørende. Handel og Kontor opplyser at deres avtaler er helt klare på dette. Kommuneavtalen er også klar for deltidsansatte, pkt 1,b:

"Partene forutsetter at arbeidstidsforkortelsen bare skal få konsekvenser for uketimeantallet for deltidsstillinger hvor dette av praktiske og/eller driftsmessige grunner er nødvendig. For de deltidsansatte som ikke får redusert sin arbeidstid, omregnes ny lønnsbrøk i forhold til den ukentlige arbeidstid."

Men i privatavtalen, pkt. B, c heter det:

"Andre lønnssetninger som er uttrykt i kroner og øre pr time forhøyes på tilsvarende måte som bestemt i pkt. b. når det er på det rene at arbeidstagerens ukentlige fortjeneste ellers ville synke ved nedsettelsen av arbeidstiden hvis satsene ikke ble regulert."

Kampen for kompensasjon for deltidansatte kan derfor måtte tas lokalt. Det er og viktig at de ikke uten videre skal gå ned i timetall i steden for å få økt lønn.

Stats- og kommuneavtalen har samme generelle bestemmelse. I tillegg står det i pkt. 6 i statsavtalen: "Det foretas nødvendige tilpasninger av arbeidstidsnedsettelsen for deltidansatte."

Spisepause - forsvar lokale avtaler!

I privat sektor er arbeidstidsbestemmelsene generelt uten spisepause inkludert. Det finnes lokale avtaler om betalt spisepause noen plasser. Avtalen inneholder ingenting om dette, som må forsvares lokalt.

I staten har store grupper betalt spisepause, og den nye avtalen sier ingenting om dette når det gjelder dagarbeidere. Igjen blir det opp til lokale forhandlinger.

Kommuneavtalen derimot presiserer i pkt. 2 at "reduksjon av arbeidstiden bare skal gjennomføres i den utstrekning det er nødvendig for å oppnå at den ukentlige arbeidstid, eksklusiv spisepause, blir som anført..." Fordi bl.a. kontoradministrasjonen i dag har 38 timers uke inkludert spisepause, ble det nødvendig med den berykta "merkningen": "Ingen skal ved bestemmelsene om arbeidstidsforkortelsen få økt arbeidstid." Staten har ingen slik merknad.

Når det gjelder turnusarbeidere derimot, presiserer både staten og kommunene i en merknad at arbeidet skal organiseres slik at de ansatte ikke har krav på spisepause integrert i arbeidstida.

Overgangsordninger - så kort tid som mulig!

(Det vil si rett til å fortsette med gammel arbeidstid)

I privat skal de mellomliggende timene betales med 50 % overtidstillegg fram til 1.7.87 og 75 % fram til 1.10.87, som er siste frist for gjennomføring.

I offentlig kan overgangsordninger vare helt fram til neste tariffoppgjør og i praksis nye forhandlinger, dvs.

det er ikke satt noen endelig frist. Kompensasjonen er hele tiden et tillegg på 50 %.

For at arbeidstidsforkortelsen ikke bare skal skytes ut i det blå, er det viktig å bare inngå avtaler om overgangsordninger for kortere tid av gangen, f.eks. 1/2 år. Slik sikrer en at spørsmålet stadig kommer opp til diskusjon, og det er mulig å øve press for å få en plan for gjennomføring av forkortelsen.

Politisk kampanje

Fra høsten vil kampen i stor grad stå på den enkelte arbeidsplass. Det betyr at arbeidstidsspørsmålet vil angå de aller fleste helt konkret, og er et godt utgangspunkt for å ta opp diskusjonen om normalarbeidsdagen. Oppgava må være å snu en dårlig ting til en god ting, øke arbeiderklassens bevissthet om hva NAFs angrep betyr, og styrke kampen for en 6 timers dag på kvinnes premisser.

Det er helt avgjørende at det blir en felles politisk kampanje, som setter søkelyset på hva arbeidstida betyr for arbeiderklassen som helhet. De lokale forhandlerne må ikke få være i fred til å se på fleksibiliteten på den enkelte arbeidsplass. Dette er ikke mistillit til det lokale demokrati og de lokale tillitsvalgte, men forståelse for at arbeiderklassens styrke ligger i felles kamp for sine rettigheter. Dårlige avtaler et sted vil bli brukt mot andre i samme bransje, selv om det kan påvises særegne forhold. Det er viktig med vedtak flest mulig steder, i foreninger og forbund, i Samorg, som forplikter de tillitsvalgte til å sloss for redusert daglig arbeidstid, uten utvidelse av den daglige ramma. Spedisjonsgruppa i Oslo Transport har gjort et slikt vedtak, der de lover hverandre ikke å utvide den daglige ramma. Tromsø Samorg har vedtatt en oppfordring til forhandlerne lokalt om å gå inn for nedsatt daglig arbeidstid. Flest mulig bør følge deres eksempel.

PRIVAT AVTALEN PKT C OG D

(Dette er de delene av tariffavtalen i privat sektor som gjelder arbeidstidsforkortelsen)

C. GENERELT OM GJENNOMFØRINGEN

1. Ved gjennomføringen av arbeidstidsreduksjon etter pkt. A er det av avgjørende betydning at man på den enkelte bedrift oppnår en større fleksibilitet med hensyn til når arbeid skal utføres, opprettholde en hensiktsmessig driftstid samt sikre en effektiv og rasjonell utnyttelse av arbeidstiden.
2. Før arbeidstidsforkortelsen settes i verk, skal det forhandles på den enkelte bedrift om den praktiske gjennomføringen.
3. I samtlige tariffavtaler inntas bestemmelse om at arbeidstiden skal overholdes og utnyttes effektivt. Tillitsvalgte forplikter seg til å medvirke til dette.

Med sikte på i størst mulig grad å effektivisere arbeidstiden, skal det foretas en gjennomgang av pauser, vasketider m.v. Hvis det etter en av partenes oppfatning ikke er grunn til å opprettholde ordningene, forholdes på vanlig tariffmessig måte.

4. I Arbeidsmiljølovens § 46, nr. 10, er det under visse betingelser åpnet adgang for tariffpartene til å treffe avtale om en annen ordning av arbeidstiden enn den loven fastsetter som den vanlige. Skulle det innenfor enkelte bransjer eller bedrifter være spesielt behov for å opprettholde den nugjeldende arbeidstid, kan tariffpartene treffe avtale om det i henhold til § 46 i loven.

5. I forbindelse med arbeidstidsforkortelsen kan det vise seg ønskelig av hensyn til den økonomiske utnyttelse av produksjonsutstyret å praktisere forskjellig ordinær arbeidstid innen Arbeidsmiljølovens ramme, for forskjellige grupper av arbeidstagere. Innenfor en arbeidstidsordning kan det videre være ønskelig å legge pausene til forskjellige tider for arbeidstakerne. Det forutsettes at dette nærmere reguleres i den enkelte tariffavtale.
6. I tilfelle arbeidstidsordningen medfører at enkelte virkedager er arbeidsfrie dager, skal arbeide på disse dager av arbeidstagere som skulle vært fri, betales med 50 % tillegg. I de tilfelle hvor tariffavtalen inneholder bestemmelse om 100 % tillegg for overtidsarbeid på søn- og helligdager og dager før disse, skal det dog betales 100 % etter kl. 12.00 på lørdager og etter kl. 16.00 på ukens øvrige hverdager.
7. Når saklige grunner gjør det nødvendig, skal det være adgang for bedriften til å foreta bytte av fridager. I de tilfelle hvor det ikke foreligger avtalebransjevis eller på bedriften om vilkårene for dette, skal følgende gjelde:

I stedet for den fastsatte fridag kan det gis fri en tilsvarende dag i løpet av de 4 påfølgende uker. Varsel om slikt bytte av fridag må gis senest ved arbeidstidens slutt to dager forut for fridagen. Samtidig skal bedriften gi beskjed om når arbeidstageren i stedet skal ha fridag.

Når vilkårene for bytte av fridag foreligger, ytes ikke tilleggsbetaling for ordinær arbeidstid inntil kl. 12.00 på lørdager og inntil kl. 16.00 på ukens øvrige hverdager.
8. I bedrifter hvor hjemnevaktbestemmelsene i Arbeidsmiljølovens § 46, nr. 9, kommer til anvendelse skal reduksjonen av den ukentlige arbeidstid i seg selv ikke føre til en videre adgang til kompensasjon i

fridager enn det som er praktisert under en ordning av ukentlig arbeidstid med 40 timer i gjennomsnitt.

9. Hvor skiftarbeide innenfor Arbeidervernlovens ramme ønskes opprettholdt, innført eller utvidet og hvor man ikke allerede har tariffhjemmel for dette, skal partene oppta forhandlinger i tariffperioden om skiftbestemmelser.

D. DAGARBEID

Hovedorganisasjonene anbefaler at arbeidstiden fordeles på 5 dager i uken såfremt saklige grunner ikke tilsier en annen ordning, og at arbeidstidsforkortelsen gjennomføres med 1/2 times forkortelse av den daglige arbeidstid.

Det kan også bli spørsmål om andre løsninger, eksempelvis:

1. ved at den daglige arbeidstid forkortes med 25 minutter hvor det benyttes 6 dagers arbeidsuke,
2. ved at den ukentlige arbeidstid er lengre enn 37,5 timer enkelte perioder mot tilsvarende kortere i andre perioder,
3. ved at den nuværende ukentlige arbeidstid opprettholdes eller reduseres med mindre enn 2 1/2 time pr uke mot at det gis tilsvarende fridager spredt over hele året eller ved sammenhengende fritid enkelte perioder i året.

I de tilfelle vedkommende tariffavtale ikke inneholder andre bestemmelser gjelder følgende:

Bli bedriften og arbeidstagerne - eventuelt med bistand fra organisasjonene - ikke enige, skal den daglige arbeidstid forkortes med 1/2 time på 5 av ukens virkedager eller med 25 minutter hver dag hvis det arbeides 6 dagers uke.

Bedriften skal drøfte med tillitsmennene om forkortelsen skal skje ved arbeidstidens begynnelse eller slutt eller begge deler. Ved valg av alternativ bør det legges vekt på

det som bedriftens ansatte ønsker og at arbeidstidsordningen så langt det er mulig blir den samme for alle grupper i bedriften. Hvis enighet - eventuelt med bistand fra organisasjonene - ikke oppnås, fastsetter bedriften innenfor tariffavtalens ramme hvorledes arbeidstidsforkortelsen skal gjennomføres.

Foranstående bestemmelser er for det første ikke til hinder for at det kan treffes bransjevis avtale om hvordan arbeidstidsforkortelsen skal gjennomføres og kan dernest heller ikke påberopes under de forbundsvise forhandlinger forsåvidt angår tariffavtaler som inneholder eksakte bestemmelser om inndelingen av arbeidstiden.

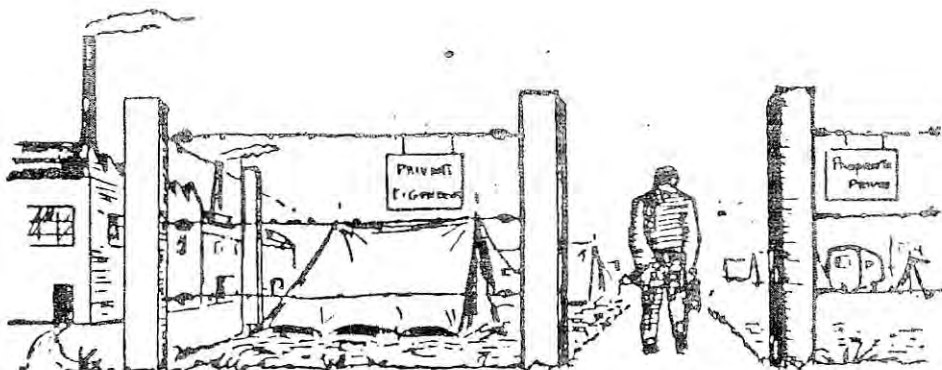
-----0000-----

NOTIS OM NAFS UINNFRIKDE KRAV

(Kort kommentar fra Siri Jensen til pkt C og D)

NAF har også foreslått (i en komite som forberedte arbeidstidsforkortelsen) at Arbeidsmiljøloven skal endres slik at natt- og søn- og helligdagsarbeid i henhold til paragrafene 42 og 44 skal være tillatt hvor tungtveiende økonomiske grunner tilsier det. I dag står det bare "når arbeidet av driftstekniske grunner ikke kan avbrytes".

Foreløpig har de ikke fått med LO-toppen. Forslaget kommer igjen!

Toppen av fleksibilitet - bo på fabrikk for å arbeide akkurat (og bare) når det blir sendt bud.

KVINNENE I SPISSEN

(Av Siri Jensen)

Kampen for 6 timers normalarbeidsdag er i dag spissen i den kampen kvinnene fører for å forbedre sin stilling i arbeidslivet og for å få fagbevegelsen til å ta den alvorlig.

Kampen for 8 timers dagen var i sin tid fanesaken for arbeiderklassens kamp. Fagbevegelsen vokste i stor grad fram rundt den kampen. En regulert normalarbeidsdag på 8 timer hadde svær betydning for bedre lønns- og arbeidsforhold, og for arbeiderklassens skolering, kultur og idrett. I dag er det kvinnene som går i spissen for kampen for 6 timers dagen, som også er en kamp for å forsvare normalarbeidsdagen.

Kvinnene utgjør i dag halvparten av den yrkesaktive arbeiderklassen. Bortimot 1/2 million flere kvinner i arbeidslivet de siste 25 åra har gjort nye og felles erfaringer. Spesielt har gifte kvinner med barn økt sin yrkesaktivitet. Vi har opplevd at vi er like dyktige som menn, vi er i praktisk talt alle yrker. Vi kan alt. Vi er forsørgere, vi er klubbledere. Vi slåss for våre lønns og arbeidsforhold.

Samtidig har vi erfart at vi står i en annen stilling enn menn og blir behandla som annenrangs. Stikkord er kjønnsdelt arbeidsmarked, deltid og lav lønn. Hovedårsaken til de store ulikhetene i inntekt mellom kvinner og menn, er ulikhetene i arbeidstid; menn overtid, kvinner deltid.

Kvinnenes stilling i arbeidslivet er preget av at vi er pålagt store samfunnsoppgaver i tillegg til lønna arbeid. Kvinner i Norge utfører årlig ca. 2 milliarder timer hus- og omsorgarbeid hjemme. Dette framstår som frivillig

valgt. Men det er arbeid som pålegges oss. Til takk regnes kvinnene ikke som fullverdige arbeidere.

Men både den heltids- og den deltidssarbeidende kvinne med barn, er i dag like virkelige arbeidere som den tradisjonelle mann med kone og to barn (10 % av dagens hushold).

Typisk for kvinnenens situasjon i dag er at de er skvisa mellom en sterk tilknytning til jobben sin på den ene sida, og hovedansvaret for hus og barn på den andre. Dette preger våre liv, og gir oss et annet forhold til tid, både arbeidstid og fritid, enn menn.

Kravet om 6 timers normalarbeidsdag med full lønnskompensasjon blir både summen av alle krav om likeverdig stilling og symbolet på et annet samfunn der det er mulig for både kvinner og menn og være hele mennesker.

Dette er grunnlaget for den uhyre breie oppslutningen blant kvinner. 6 timers dagen har betydning for den enkelte kvinnes dagligliv og for kvinnene som kjønn.

Drivkrafta i 6 timers bevegelsen er en begynnende allianse mellom kvinnebevegelsen - med Kvinnefronten i spissen - og faglig aktive kvinner.

Kvinnenens stilling er også grunnlaget for at 6 timers dagen reises og må reises som et offensivt krav i en tid der arbeiderklassen i stor grad fører defensive kamper, også i arbeidstidsspørsmålet.

8 timers dagen er ikke noe å forsvare for kvinnene; den er aktivt med på å stenge kvinner ute fra full jobb og full lønn. Skal det være mulig å forsvare normalarbeidsdagen, må vi slåss for en normalarbeidsdag som er mulig for hele arbeiderklassen. Hvis ikke, vil borgerskapet utnytte ulikhetene mellom kjønna til å splitte og herske.

KAMPEN OM NORMALARBEIDSDAGEN

(Av Siri Jensen)

Opp mot kravet om 6 timers dagen står ikke mindre enn borgerskapets strategi for en moderne kapitalisme. Politikken for omstilling av industri og næringsliv går ikke fort nok for borgerskapet. Et av problemene defineres som at arbeidslivet er for lite fleksibelt; at arbeidsfolk har for store rettigheter. Et av nøkkelspørsmålene er arbeidstida. Arbeidsmiljølov og tariffavtaler hindrer arbeidskjøperne i å forlenge arbeidstiden og utnytte arbeidsutstyret og den nye teknologien døgnet rundt. Det gjør det vanskelig å regulere arbeidstida etter bedriftens behov.

Arbeidsgiverne - borgerskapet over hele Europa - går mot nedkorta normalarbeidsdag, og presser på for å få fleksible arbeidstidsordninger. Større investeringer i ny teknologi øker presset. Målet er rett til å utnytte arbeidskrafta når og hvor lenge de vil. Arbeidstid og lønn skal avtales individuelt på den enkelte bedrift, uten kollektive rettigheter.

Hva dreier normalarbeidsdagen seg om? I dag har vi i praksis en 7,5 - 8-timers normalarbeidsdag. Det er 40 timers arbeidsuke som er lovfestet, med ei maksimum daglig arbeidstid på 9 timer. De ulike tariffavtalene gir ramma for normal arbeidstid, fram til tariffoppgjøret 1986 stort sett mellom (6)7 og 17.

Arbeidsmiljøloven og tariffavtalene gir rammene for normal arbeidstid - stort sett mellom kl 07.00 og 17.00. Arbeidstid ut over dette gir kompensasjon i form av tillegg, evt. kortere arbeidstid, og er til dels også begrenset ved lov, som nattarbeid, helgearbeid.

Mange jobber utafør denne ramma. Men det er likeve' sann.

at deres lønns- og arbeidsvilkår i stor grad bestemmes av at det finns en normal sektor og en normal ramme.

Hva betyr normalarbeidsdagen?

Normalarbeidsdagen er viktig for lønna - den er grunnlaget for kravet om en lønn det går an å leve av uten å forlenge arbeidsdagen eller ta to jobber. Oppløses normalarbeidsdagen, er det ikke lenger slik at det er et fast timetall som skal gi deg det du trenger for å leve.

Normalarbeidsdagen legger grunnlaget for avtaler om kompensasjon for ubekvem arbeidstid.

Normalarbeidsdagen begrenser arbeidsløsheten, fordi den begrenser arbeidsgivernes muligheter til på den ene siden å utnytte arbeidskrafta 12 eller 16 timer i døgnet, og dermed ansette 1 i stedet for 2, og på den andre siden å ansette folk til å ta topper i produksjonen på bare 2 timer, 3 timer, 4 timer.

Normalarbeidsdagen sikrer arbeideren rett til fritid, dvs. lovbeskyttelse mot utnytting ut over arbeidsdagens lengde. Og det sikrer en viss grad av kollektiv fritid, altså at arbeidsfolk har fri på samme tid, og kan drive med faglig eller politisk virksomhet; kultur; idrett osv.

Normalarbeidsdagen begrenser arbeidsgivernes frihet til stadig å tøye arbeidstidas lengde i konkurransen om å skaffe seg økt absolutt merverdi; økt profitt. Dette er noe av det mest sentrale.

Uten normalarbeidsdag og normal daglig ramme, kan arbeidsgiverne i konkurransens navn stadig tøye arbeidstiden. Om en utvider med en time, vil den neste utvide med to. Normalarbeidsdagen gjør at de må holde seg innenfor de samme rammene, og begrenser arbeidstida som konkurransefaktor.

Dette var helt avgjørende i arbeiderklassens barndom. Vi er ikke vant til å tenke på det, men det er faktisk slik at normalarbeidsdagen er en del av grunnmønsteret i vårt samfunn. Normalarbeidsdagen er grunnlaget for at vi har noe som heter normal lønn, et visst felles lønnsnivå, at

vi skal kunne leve av en normal arbeidsdag, at det finnes felles rettigheter, felles ansettelsesforhold. Oppløses normalarbeidsdagen, betyr det individuelle avtaler om lønn og arbeidstid på den enkelte bedrift, individuelle ansettelsesforhold og individuelt oppsigelsesvern. Altså: Normalarbeidsdagen beskytter arbeiderklassen, og borgerskapet vil ha den vekk. Stikkord: Fleksibilitet.

Belgia - et eksempel

En regjeringserklæring av 30.12.82 gir myndighetene rett til å gi enkelte arbeidsgivere rett til å fravike lover og regler i arbeidslivet:

- om arbeidsdager/hviledager
- om arbeidstidas begynnelse og slutt, avbrudd og skift
- om hvordan endringer av arbeidstida skal gjennomføres
- om lønn
- om ferieordning og betaling
- om at den enkelte bedrift ikke kan gjøre dårligere avtaler enn tariffavtalen eller loven.

Betingelsen er at arbeidsgiveren oppfyller en 5-3-3-kontrakt. 5 % arbeidstidsreduksjon, 3 % lønnskompensasjon og 3 % nyansettelser. Gjør han det, kan han eksperimentere fritt med prøveordninger. Mest vanlig er to ganger 12-timers skift i helgene, som fast egen arbeidstidsordning, betalt (i første omgang) som 36 timer. Men det finns mange andre forsøk:

- Fredag, lørdag, søndag og mandag natt, betalt som 5 netter. Dobbelt for søndag, men ikke 150 % for lørdagsnatta, som ellers er vanlig.
- Nattarbeid i uka.
- Lørdagen som vanlig arbeidsdag.
- 6 dagers arbeidsuke i 3 uker pluss en uke fri.
- Mer helkontinuerlig skift.
- Mer beregning av årlig arbeidstid, slik at arbeidstiden den enkelte dag og uke kan varieres i forhold til produksjonens behov.

På Phillips i Belgia er det 14 forskjellige arbeidstidsordninger som de tillitsvalgte skal holde orden på.

Taktikken for å få dette til er sjølsagt først og fremst å legge vekt på at det blir nye arbeidsplasser. Men det er en tvilsom påstand. En ting er at man kan få dispensasjon fra kravet om 3 % nyansettelser. An annen ting er at selv om noen bedrifter utvider arbeidstida si både i helga og om natta, blir ikke markedet nødvendigvis større. Det neste de oppnår er at svakere bedrifter i samme bransje går konkurs, og at arbeidstidsordningene er en del av omstillingene der bare de sterkeste bedriftene overlever. Resultat: Færre arbeidsplasser.

En annen del av taktikken er at helgearbeidet blir framstilt som frivillig, selv om det er eneste alternativ for arbeidsløse. Nattarbeid eller arbeidsløshet er jo en spesiell type valg!

Noen steder begynner de også med frivillige fra bedriften, som er interessert i å jobbe helga mot i første omgang god betaling. Seinere planlegger de å betale mindre. Da kan alle tenke på Kraby og NAF som går inn for utvidet lørdagsarbeid, i første omgang ved at folk frivillig jobber lørdag med fri en annen dag i uka. Taktikken i Norge og i Belgia er ikke så ulik.

Fagbevegelsen i Belgia godtar at det er nødvendig å opprettholde bedriftenes konkurransevne, og blir mer eller mindre motvillig med på fleksibilitetskjøret. Som følge av konkurransen sprer og forverrer ordningene seg fra bedrift til bedrift, fra land til land. Utvida arbeidstid blir en fordel overfor konkurrentene eller en nødvendighet for ikke å bli utkonkurrert.

Eksempel fra Frankrike og Tyskland

En rapport fra det franske arbeidsdepartementet - en offisiell rapport om endringene i arbeidstida fra 1978 til 1984 - konkluderer med at arbeiderkvinnene kommer dårligst ut; at arbeiderkvinnene får mer ubekvem arbeidstid på arbeidsgivernes premisser og mer nattarbeid.

Phillips i Frankrike har fått til en genial ordning. De presset arbeidstida ned i 32 timer uka uten lønnskompensasjon. Etter to måneder jobbet noen 32 timer, noen 38 timer, og noen 45 timer. Forsøk fra fagforeninga på å få

jevnet dette ut lyktes ikke fordi arbeidsgiveren ønsket nettopp å bruke de han hadde mest behov for 45 timer, de han hadde middels behov for 38 timer og de han hadde minst behov for 32 timer. Folk med 32 timer hadde da ikke lenger en full jobb og full lønn.

Streiken i Vest-Tyskland ga redusert arbeidstid til 38 1/2 time pr uke fra 1.4.85. Forhandlingsopplegget fra arbeidsgiverne var som følger (sitert i Arbeidsgiveren):

38 1/2 time i snitt på bedriftene, men slik at de dyktigste arbeidstakerne arbeider lenger, f.eks. 42 1/2 time, mens hjelpearbeidere og andre arbeider 34 1/2 time.

Resultatene kjenner jeg ikke, men det fins folk i fagbevegelsen i Vest-Tyskland som oppsummerer det som en strategisk feil å overlate resultatet til lokale forhandlinger.

... og i Norge

I Norge ser vi at Regjeringa og Kraby er på offensiven. Første åpne mål er å gjøre ettermiddagen til ordinær arbeidstid. Kraby krever driftstid til 21.00. Arbeiderpartiets frihetskampanje sier at det er frihet å kunne utvide normalarbeidsdagen til 19.00 eller 20.00 om kveldensjølsgt uten kompensasjon for ubekvem arbeidstid. Tariffoppgjøret utvida rammene for daglig arbeidstid. Neste mål er å gjenåpne lørdag som vanlig arbeidsdag. Bankene er bare begynnelsen. Mer skift og mer helg- og nattarbeid står sjølsgt på lista.

Og vekk med tillegg for ubekvem arbeidstid

I åpningstidsutvalgets innstilling, som leverer mye av premisene for det som skjer, heter det:

"Ettersom det blir stadig fler som arbeider til forskjellige tider, endres oppfatningen av hva som er ubekvem arbeidstid. Dermed blir det færre som får problemer med å falle utenfor den ordinære rytmen i arbeidslivet og samfunnslivet forøvrig, og behovet for spesielle kompensasjonsordninger i avtaleverket blir mindre."

Altså: Det er ubekvent å jobbe om natten bare fordi ingen

andre gjør det. Når alle gjør det er det ikke ubekvemt og da trenger vi ikke mer betalt!

Et viktig angrep rettes nå inn mot helsesektoren. Regjeringen tar til orde for endringer av arbeidsmiljøloven, spesielt arbeidstidsbestemmelsene for offentlig sektor. Nedskjæringa skal ta form av at arbeidstidsordningene skal bli mer fleksible. Gro H. Brundtland uttaler (KK 9.10.85):

"Det er allerede hundretusener mennesker som jobber i offentlig sektor som må ordne service til andre utover 8-4-dagen. Disse får ikke vanlig skifttillegg. Hvorfor skulle ikke flere ha det på samme måten? Det ville bli et ledigere samfunn."

Spesielt for lavtlønte kvinner i helsesektoren som i stor grad lever av kompensasjon for ubekvem arbeidstid!

Tariffoppgjøret høst 86 er første skritt på veien både i offentlig og privat. I flere bransjer kom det forslag om å fjerne kompensasjon for ubekvem arbeidstid fram til kl. 20.00, men det ble slått tilbake. Se egen artikkel.

Hotell- og restaurant er en interessant bransje, for der finnes det nesten ikke normalsektor, de fleste jobber ubekvemt. Betyr det at de har godt betalt for ubekvem arbeidstid, når det er mye av det? Nei nettopp det motsatte. Fordi normalsektoren er svak, har de som jobber ubekvemt nesten ikke tillegg. Nattillegget mellom kl. 01.00 og kl. 06.00 er på kr 7,60 pr time. (Etter oppgjøret 86 også et lite kveldstillegg etter 21.00.)

En ser altså veldig tydelig konsekvensen av en svak normalsektor i en bransje som Hotell og restaurant. Også svakere ansettelsesforhold, dårligere oppsigelsesvern, mindre organisasjonsprosent. Veldig mye av det tror jeg henger sammen med nettopp den karakteren denne bransjen har, og at den har fått lite solidaritet og oppmerksomhet, fra resten av fagbevegelsen.

Normalarbeidsdagen og den normale ramma har betydning for betalinga for ubekvem arbeidstid. Og den har betydning for deltidslønna, som normalt bestemmes av normal heltidslønn.

I Handel og Kontor er deltidsprosenten meget høy. Særlig i varehandelen. En undersøkelse av lønna for butikkfunksjonærer i detaljhandelen med næring og nytelsesmidler viste at heltids lønna var 70 % høyere enn deltidslønna. Lønna for de deltidsansatte hadde ikke lenger noen sterk tilknytning til ei full lønn, fordi normalektoren er for liten. I Handel og Kontor er det til dels også slik at det kan være vanskelig å få full jobb. Både fordi deltidsansatte kan betales lavere, og fordi visse typer kontorarbeid som f.eks. i Bankenes Betalingssentral er produktiviteten mye høyere på 6 timer enn på 8 timer.

I en del mansbransjer undergraves normalarbeidsdagen først og fremst ved omfattende overtid.

Angrepene på normalarbeidsdagen kommer ikke bare i form av lovendringer eller forslag fra arbeidsgiverne ved tariffoppgjøret. Mange endringer skjer i praksis rundt omkring på de enkelte arbeidsplassene, alltid begrunna med de særegne forholda der og da. Det er viktig å være på vakt mot slike endringer og ta opp diskusjonen om normalarbeidsdagen.

Frihet?

I Norge lanseres fleksible arbeidstider med en storslått ideologisk offensiv - det åpnere samfunn. Sentralt i kampanja står "frihet til å velge sin egen arbeidstid" - både når man vil jobbe og hvor lenge. (Sjølsagt uten lønnskompensasjon, ubekvemstillegg, skifttillegg e.l.) "Vi har alle ulike behov i ulike faser av livet" er gjennomgangsmelodien. Besnærende. Men det er på plass med et gammelt spørsmål: For hvem?

For dette er både et classespørsmål og et kjønsspørsmål. Mer fleksible arbeidstider betyr først og fremst arbeidskjøpernes frihet til å avpasse arbeidstida etter produksjonens behov.

Vanlige arbeidsfolk - spesielt i tider med arbeidsløshet - har ikke mye valg. Og for kvinner er arbeidsløsheten større. Samtidig er det slik at menn fristes mer enn kvinner til f.eks. å stå på i perioder mot en ekstra friuke o.l.

Kvinner har erfaringer med individuell arbeidstid. Deltid og fleksible arbeidstider er nødvendig for at kvinner skal kunne sno jobben sin rundt familiens behov, bl.a. nettopp fordi 8 timers dagen er for lang. Samtidig gir det kvinner lavere lønn, dårligere arbeidsforhold, usikre rettigheter. Individuell arbeidstid har gjort kvinner mer avhengige av den enkelte arbeidsgiveren.

82 % av dem som jobber ettermiddag/kveld er kvinner (deltidsundersøkelsen 78). Mer ettermiddagsarbeid betyr delvis at arbeidsløse kvinner vil få tilbud om deltid på den tida, på dårlige vilkår slik vi nå ser i varehandelen. Når også menn blir presset til å jobbe ettermiddag fram til 18 og 20 vil det gjøre det enda vanskeligere for mange kvinner å finne arbeid som lar seg kombinere med familien. Hvis menn skal stille opp mer fleksibelt for bedriften, må kvinner stille tilsvarende opp hjemme. Hver enkelt families individuelle puslespill blir vanskeligere, kvinnene taper. Mer fleksibel individuell arbeidstid vil favorisere menn. Hvem vil ansette en kvinne dersom det søker en mann som vil stille opp mer fleksibelt for bedriften?

Arbeidstid vil ikke bare bli en konkurransefaktor mellom kapitalistene. Også arbeidsfolk vil bli tvunget til å konkurrere om hvem som kan selge seg mest fleksibelt. Frihet?

"Samtidig (i begynnelsen av september 1866) vedtok "Den internasjonale Arbeiderkongress" i Geneve, etter forslag fra generalrådet i London: "Vi erklærer arbeidsgrensens begrensning for en foreløpig betingelse. Uten den vil alle andre bestrebelser for frigjøring måtte mislykkes.... Vi foreslår 8 arbeidstimer som arbeidsgrensens legale grense."" (Marx: Kapitalen, Bok 1, del 2, s. 151)

En slik "lov" må i dag være lov om 6 timers normalarbeidsdag - en normalarbeidsdag som er tilpasset den nye virkeligheten: at halvparten av arbeiderklassen i Norge er kvinner. Samtidig gir kravet om 6 timers dagen retningen for forsvaret av normalarbeidsdagen i de lokale forhandlingene.

MARX-UTDRAG OM ARBEIDSDAGENS LENGDE

Sitat fra Marx: Kapitalen, 1. bok, del 2:

"Kapitalisten har kjøpt arbeidskrafta til dens dagsverdi. Bruksverdien av den for en arbeidsdag tilhører derfor ham. Han har altså tilegnet seg retten til å la arbeideren arbeide for seg i én dag. Men hva er en arbeidsdag? I hvert fall fall mindre enn et døgn. Hvor mye mindre? Kapitalisten har sin egen oppfatning av denne ultima Thule, arbeidsgangens nødvendige skranke. Som kapitalist er han bare personifisert kapital. Hans sjel er kapital-sjelen. Kapitalen har en eneste drivkraft, driften etter å øke sin verdi, skape merverdi, til å suge inn mest mulig merarbeid ved hjelp av sin konstante del, produksjonsmidlene. Kapitalen er dødt arbeid. Den kan som en vampyr bare holde seg i live gjennom å suge inn levende arbeid, og jo mer arbeid den suger inn, desto mer lever den. Den tida arbeideren arbeider, er den tida som kapitalisten forbruker den arbeidskrafta han har kjøpt. Hvis arbeideren forbruker den disponible tida for seg sjøl, så stjeler han fra kapitalisten.

Kapitalisten påberoper seg altså loven for varebyttet. Som enhver annen kjøper, prøver han å dra størst mulig nytte av sin vares bruksverdi. Men plutselig lyder arbeiderens stemme, som var forstummet under produksjonsprosessens "Sturm und Drang":

- Den varen som jeg har solgt til deg, skiller seg fra de øvrige varene ved at bruken av den skaper verdi, og større verdi enn den sjøl har kostet. Dette var grunnen til at du kjøpte den. Det som fra ditt synspunkt framstår som kapitalens verdiøkning, er fra mitt synspunkt overskytende forbruk av arbeidskraft. Du og jeg kjenner på markedet bare én lov, nemlig loven for varebyttet. Og forbruket av

varen tilhører ikke selgeren, som avhenger varen, men kjøperen, som erverver den. Bruken av min daglige arbeidskraft tilhører derfor deg. Men med hjelp av dens daglige salgspris må jeg daglig kunne reprodusere og selge den på ny. Bortsett fra den naturlige svekkelsen som kommer med alderen o.l. må jeg i morgen være i stand til å arbeide med samme normale kraft, sunnhet og friskhet som i dag. Du forkynner stadig "sparsommelighetens" og "avholdenhets" evangelium for meg. Vel og bra! Jeg skal som en fornuftig, sparsommelig eiendomsforvalter økonomisere med min eneste formue, arbeidskrafta, og avholde meg fra enhver tåpelig sløsing med den. Jeg vil hver dag bare sette så mye av den i bevegelse, eller i arbeid, som er forenlig med dens normale vedlikehold og sunne utvikling. Gjennom en umåtelig utvidelse av arbeidsdagen kan du på én dag forbruke mer av min arbeidskraft enn jeg kan erstatte på tre dager. Det som du således vinner i arbeid, taper jeg i arbeidssubstans. Det å anvende min arbeidskraft og det å plyndre den, er to helt forskjellige ting. Hvis 30 år er den gjennomsnittlige tida som en gjennomsnittsarbeider med en rimelig fornuftig arbeidsbyrde kan leve, så er verdien av den arbeidskrafta som du hver dag betaler meg for $\frac{1}{365} \times 30$ eller $\frac{1}{10950}$ av dens totalverdi. Men hvis du forbruker den på 10 år, så betaler du meg daglig $\frac{1}{10950}$ i stedet for $\frac{1}{3650}$ av totalverdien, altså bare $\frac{1}{3}$ av dagsverdien. På den måten stjeler du fra meg hver dag $\frac{2}{3}$ av min vares verdi. Du betaler meg for én dags arbeidskraft, mens du forbruker tre dagers. Det er mot vår avtale og mot loven for varebyttet. Jeg forlanger altså en arbeidsdag av normal lengde og jeg forlanger den uten å måtte appellere til ditt hjertelag, for i pengesaker kan vi ikke være sentimentale. Du er kanskje en mønsterborger, kanskje medlem av foreningen til dyrenes beskyttelse og har til og med ry for din hederlighet, men den ting som du representerer overfor meg har intet hjerte i sitt bryst. Det som synes å banke der, er mitt eget hjerteslag. Jeg forlanger normalarbeidsdagen, fordi jeg som enhver annen selger forlanger verdien av min vare.

Vi ser altså: Bortsett fra temmelig elastiske skranker, ligger det i sjølve varebyttets natur ingen grense for arbeidsdagen, altså heller ingen grense for merarbeidet. Kapitalisten står på sin rett som kjøper når han forsøker å

gjøre arbeidsdagen så lang som mulig og, hvis det er mulig, å få to arbeidsdager ut av én. På den andre sida innebærer den solgte varens særegne natur en skranke for kjøperens forbruk av den, og arbeideren står på sin rett som selger når han vil begrense arbeidsdagen til en bestemt normalstørrelse. Vi står altså her overfor en antinomi, rett mot rett, og begge bærer i like stor grad varebyttets segl. Mellom like rettigheter er det makta som avgjør. Og derfor framstår i den kapitalistiske produksjonens historie normeringen av arbeidsdagen som en kamp om arbeidsdagens skranker - en kamp mellom totalkapitalisten, dvs. klassen av kapitalister, og totalarbeiderem, dvs. arbeiderklassen."

HATSKRIFT MOT ASTRID GJERTSEN

(Tron Øgrim, Klassekampen 22.7.86)

I vår var jeg i Belgia for å snakke med folk. Det var som å reise til landet bak speilet. Noen ganger er alt så likt Norge at du glemmer du er i utlandet, andre ganger så forskjellig at det er vanskelig å forstå hva som skjer.

Det er flott å være turist i Belgia. Hyggelige folk og billige sjapper med god mat og verdens beste øl. Fantastisk kunst, fine museer og middelalderbyer å drømme seg bort i. Tilmed hager og parker og skoger. Om våren, når frukt-trærne blomstrer, er det slitne gamle landet fantastisk vakkert. Surrealisten Magritte har malt det, og det ser akkurat sånn ut.

Men det blåser kladere vinder enn her. Lønningene er gått kraftig ned i 80-åra. En million er arbeidsløse. Og nå skal staten spare mer, så mellom 10 og 20 000 lærere venter på sparken.

Harde tider! Jeg var ute i Brussel søndag kveld klokka kvart på 11 og kom forbi en bokhandel som var åpen. Greit for meg som alltid er klar til å kjøpe bok. Men åssen lever han jeg så sitte der både søndag og mange andre kvelder i uka?

Jeg veit ikke. Men jeg veit åssen det er i supermarked. Ei jente som er tillitsvalgt i en stor varehuskjede fortalte om det.

For ti år sida, sa hun, hadde vi vanlig skift. Noen uker mårran, noen uker kvelden. Det var et fast system. Du kunne se på kalendern 4 måneder i forveien og vite at den formiddan har jeg fri, jeg kan lage avale med legen.

Så kom de nye amerikanske metodene. De laga statistikk over når kundene kom. Mest folk på ettermiddagen og sist i uka. Og vi må komme kundene i møte, ikke sant? Så det blei slutt på faste skift. I steden får du beskjed om at mandag skal du jobbe 2 timer, fredag 5. Onsdag må du komme på morran, fredag kvelden. Aldri det samme. Og jobbene begynner ikke på hele klokkeslett, 9.15 til 12.30 på tirsdag, 13.45 til 20.00 på torsdag!

Damene blei fortvila. Du blir huggørn, klarer ikke å tilpasse deg skikkelig, noen kommer for seint og får trøbbel. Og du kan aldri planlegge noen ting. 3 uker før skal de si fra hvilke timer du får. Men ikke alle sjefer gjør det, og mange tør ikke klage.

Kjeden vil ikke ansette folk på heltid. Da slipper de å betale overtid når vi må jobbe ekstra. Så noen prøver å tjene nok med to jobber. Men åssen kan det gå når du aldri veit om du har skift seint eller tidlig? To enslige jenter med barn klarer kveldsskiftene ved å bytte unga seg imellom. Men de er avhengig av godvilje fra andre som bytter jobb med dem slik at de to slipper å gå kvelden samtidig.

Fleksisibilitet! sa ledelsen, ellers stenger vi supermarkedet. Så det blei slutt på å gjøre bare en jobb. Ei skal passe grønnsaksdisken, men plutselig sier de i høytaleren: Til kasse, og så sitter hun der til 5. Men på den tida kommer inspektører, sjekker alt og gir krakterer. De ser grønnsaksdisken, der er alt et eneste rot. Så spør de: Hvem har ansvaret for grønnsakene. Og så skriver de opp at hun er ikke flink nok.

Det nyeste er at sjefen skal gi karakterer for alt. Ikke bare for arbeidet, men for klærne. Og for hvor mye du smiler. Toppkarakter er A - det får ingen. Bånn er E. Så sier de f.eks. "du smiler litt, men halve dagen smiler du ikke. Så du får C."

Ei dame på 50 er tjukk og litt sjuk. Hun har kassa, den hardeste jobben, Før var det tilmed forbudt å sitte. Det var stoler, men hun måtte stå! Gjett om hun har åreknuter. Og så har hun heltid, og de vil gjerne bli kvitt damene på heltid.

To gamle foreldre bor hos henne, hun steller dem. Etter en hard dag i kassa jobber hun hardt hele kvelden, så hun ler ikke så mye, ikke sant? Så kommer sjefen og sier: Du smiler jo ikke! Så hun får mye C og D. Og hun er redd. For etter 6 måneder summerer de, og 3C og D betyr advarsel: Du må forbedre deg! Og neste gang - får du sparken. For å ikke smile nok.

Alt dette er nytt. De nye japanske og amerikanske greiene kom som en storm de siste 4-5 åra. Damene som jobba her for ti år sida kommer innom for å prate om hvor hyggelig vi hadde det. Nå hender det folk griner på jobben.

Og nå vil de ha oss til å jobbe hver søndag, det kommer om et år eller to. Og kjeden sier at folk skal ikke ha garantert arbeid lengre, alle må vise at de er verdige. Jeg trudde aldri sånt var mulig, sier hun. En gang hadde Belgia verdens beste arbeidervernlover. Nå kaster de hele greia på skraphaugen.

Han fra Norge spør om de nye metodene har skapt flere jobber?

Hun gaper, skjønner ikke spørsmålet. Jeg forklarer: i Norge sier noen at fleksibilitet skaper nye jobber. Hun ler hånlig. Kjeden har stengt mange supermarkeder. Handelen blir konsentrert. Mange små butikkeiere går konk, de ansatte i supermarkedene får det værre. Jeg ser tall som beviser det.

Astrid Gjertsen var regna som Høyres mest populære og framgangsrike minister. Fanebærer for et åpnere samfunn. Banktjenester til midnatt, supermarkeder åpne 24 timer, fullt kjøring om søndan.

De norske forslaga går ikke så langt. Ennå. Men moten kommer fra USA. Idealet er California, der "du kan leve døgnet rundt". Og leve, det betyr gå i butikken, kjøpe- og jobbe.

Dette blei kalt åpenhet og frihet og det slo an. Gro Harlem Bruntland lanserte noe hun kalte "Arbeiderpartiets frihetskampanje" for å stjele Høyres ild. Noen "flinke

unge menn" mente at H får stemmer i Oslo fordi byfolk vil ha kveldsåpent. Sekretæren i Oslo DNA sa at partiet må avvise krava til Handel og Kontor.

Høsten 1985 innleda jeg på et faglig kurs sammen med en snill hederlig radikaler som sa at nå må venstresida gi opp den reaksjonære motstanden mot lengre åpningstider. Flere damer lurte på hvem som skal passe unga om kvelden. Det syns han var uvesentlig. Han svarte: "Noe må vi jo være villige til å ofre for friheten."

Våren 1986 kom jeg hjem til Norge, og Astrid Gjertsen hadde fått sparken for tull med regninger. Ei fillesak. Belgias tidligere statsminister Vanden Boeynants svindla for millioner. Det var kjent i over ti år, men først nå blir han dømt. Kanskje.

Gudmund Hernes laga den typiske norske kommentaren: Hun må sone og få igjen jobben! Ja ikke sant? La Lorentsen sone og bli kommunalråd. Og Treholt må få jobb i diplomatiet. I fjor sommer prøvde jeg å drite ut nordmennas sløve holdning til korrupsjon. Men mange skjønnte ikke ironien, og fortsatt spør folk hvorfor jeg vil lage støttekomite for Lorentzen. Spør komiteens forman, G. Hernes.

Vi får høre at ministeren hadde det vondt. Slitsom jobb. Tungt hjemme, ansvar for en sjuk slektning. Så brøyt hun sammen. Og derfor er hun et menneske vi bør synes synd på.

Dette er jo mer vettugt enn tankene til Hernes. Men jeg lurar. Ei på 50 som står i kassa, er hun et menneske? Astrid Gjertsen mente ikke det da hun var minister. For hun sloss dyktig og framgangsrikt for at folk i butikkene skal få det jævlig. Og det blir værst for kvinner, enslige, de med omsorgsansvar.

Noen av dem bryter sammen. Men hvem bryr seg om smertene til den 50 år gamle dama som ikke smiler nok? Ikke de kjekke unge jappefolka. Ikke byråkratene som tar to uker fri til jul og påske, men klager over at folk ikke jobber nok. Ikke de lyserø kaninene som vil vinne valg på å ryggstikke handel og kontor.

Men når alle gir blaffen i butikdamene, hvorfor skal vi da synes synd på Astrid Gjertsen? Det skjønner jeg ikke. Men jeg er bare en enkel og grov fyr uten finere følelser.

Målet var 8-timersdagen.. (forts fra side 35)

Samlende krav

— Karakteristisk var at kravet om 8-timersdag var et samlende krav for arbeiderklassen, og kanskje den eneste virkelig vellykkede internasjonale aksjon som arbeiderbevegelsen noen sinne har gjennomført avslutter Inger Bjørnhaug, som hevder at dagens argumentasjon fra kvinnene om nødvendigheten av 6-timersdagen ligner mennenes fra 70 år tilbake.

For kvinnene vil kortere arbeidsdag ha stor betydning, både helsemessig, psykisk og i forhold til å ta del i kultur og samfunnsliv. I tillegg vil mesteparten av det omfattende deltidsarbeidet vil falle bort, og kvinnene vil få en mer muligheter til å forbedre arbeidsvilkårene sine.

MÅLET VAR 8-TIMERSDAGEN

(Intervju med Inger Bjørnhaug, fra Klassekampen)

Det var den radikale og offensive stemninga i arbeiderklassen - og den måten de tedde seg på - som brakte 8-timerskravet fram til seier, sier forsker og lærer Inger Bjørnhaug til Klassekampen

AV KIRSTI BLOM

Vi har besøkt henne på hennes koselige «antikke» kontor på Mathaugen i Lillehammer. Distriktshøyskolen hvor hun er ansatt rår over endel gamle restømmerhus inne på museumsområdet. I disse idylliske omgivelsene forsker Inger Bjørnhaug med grundighet i arbeidfolks og arbeiderbevegelsens historie.

Med tariffoppgjøret rett om hjørnet, hvor arbeidstidsforkortelse blir et sentralt krav, og med 6-timersdagen på dagsorden i et økende antall fagforeninger, har vi bedt Inger Bjørnhaug fortelle oss om hvordan normalarbeidsdagen og 8-timersdagen vikle fram.

70 år

– Det første kravet om lovfast arbeidstid kom med Thranebevegelsen. Det tok nesten 70 år før en normalarbeidsdag på 10 timer ble fastsatt ved norsk lov, i 1915. En av årsakene til at det gikk så treigt var den svake

organiseringa i arbeiderklassen. Venstre fremma nok forslag overfor Stortinget, men klarte ikke å samle seg, og ble spilt ut når det kom til stykket.

Marx

– Men 8 timersdagen fikk tidlig sitt gjennombrudd i arbeiderbevegelsen?

– Ja, internasjonalt ble 8-timers dagen satt på programmet i 1866, på den 1. Internasjonale. Marx sa det slik i talen sin til forsamlingen:

«Vi erklærer arbeidshagens begrensning for å være den grunnreform uten hvilke andre frigjøringsbestrebelse er dømt til å mislykkes.»

Fra 1889 kom den 2. Internasjonales resolusjon om å bruke 1. mai som demonstrasjonsdag for 8-timersdagen, og året etter gikk det første sosialistiske 1. mai-tog med krav om 8-timersdag her i Norge.

Visjonært krav

Enn slags krav var 8-timersdagen?

— Det var slett ikke bare et ønske om en arbeidslivsreform, men like mye et visjonært krav. Man ønsket å overleve fysisk og være noe mer enn rein arbeidskraft. Lønalet var et «harmonisk liv», med 8 timers jobb, 8 timers fritid og 8 timers søvn. Skulle arbeiderklassen utvikle seg åndelig og intellektuelt, og ha mulighet til å ta del i samfunnslivet, måtte de ha tid og krefter til overs. Da radikaliseringa skjød fart rundt 1917 passet drømmen om hva 8-timersdagen kunne være fint inn.

Med de revolusjonære visjonene som fantes etter krigen og revolusjonen i Russland.

Framgang

Arbeiderbevegelsen var i vådsom framgang, samtidig som den ble sterkt radikalisert. Den russiske revolusjonen og revolusjonsforsøk i andre land spredte redsel i borgerlige kretser. Viljen til reformer var stor for å vise kapitalismens «menneskelige» ansikt og for å dempe opprørstrangen.

Arbeiderrådene, som ble dannet etter mønster av arbeiderrådene under den russiske revolusjonen, hadde 8-timersdagen som et av de viktigste krava sine. Arbeiderrådene var ikke revolusjonære organer, men faglige sammenslutninger for direkte aksjon, direkte klassekamp. Derfor reiste de også kravet om å «ta» 8-timersdagen 2. mai 1918, hvis dagen ikke var innført innen da.

Opposisjonnedentra

— Var aksjonen vellykket?

— Historikerne er usikre på hvor omfattende aksjonen ble, men det har blitt anslått at omlag 25 000 deltok. Selv om ikke selve aksjonen presset fram lovvedtaket, så var stemninga i arbeiderklassen avgjørende for at kravet ble gjennomført så fort.

Ledelsen i LO var virkelig truet av opposisjonen nedentra, og de måtte sette igang en aksjon for 8-timersdagen på sin måte. Herredømmet i organisasjonen begynte å gli ut av hendene på dem. En viktig årsak var at de ikke hadde greid å oppnå gode nok resultater ved «dyrtidsaksjonen» i 1917. Mange arbeidere mista trua på lovlige forhandlinger og ønska å sette liten sin til utenomparlamentarisk masseaksjon.

LO-ledelsen garantist

Det er verdt å merke seg at regjeringen og de borgerlige politikere ønska at toppledelsen i LO i størst mulig utstrekning skulle beholde kontrollen over fagorganisasjonen.

Allerede på det tidspunktet mente N.A.F. at av to onder valgte de LO-ledelsen, for da visste de hvertfall hvem de hadde med å gjøre. De var oppriktig bekymra for at LO skulle miste kontrollen, og ga store konsesjoner, som 8-timersdagen, for å styrke lederskapet.

forts. s. 33

HVA KAN GJØRES?

(Av Siri Jensen og Taran Sæther)

Arbeidstidsmønsteret i samfunnet griper inn i hvordan alle mennesker organiserer livet sitt, og angår alle i og utenfor arbeidslivet.

I høst skal det forhandles om gjennomføringa av 37 1/2 times uke på hver eneste arbeidsplass i landet.

AKP/RV vil gjennomføre en kampanje for 6 timers dagen og for forsvaret av normalarbeidsdagen.

RV-representanter over hele landet vil ta disse spørsmåla opp i kommunestyre og fylkesting.

Vi vil spre dette heftet til flest mulig og ta initiativ til diskusjon på arbeidsplassene, i klubber og foreninger, i alle typer organisasjoner som berøres av arbeidsdagens lengde.

Dere som leser heftet kan også delta i arbeidet. Bestill og selg flere slike hefter, på jobben, til venner og kjente. Diskuter det på jobben, eller ta det opp i klubben eller foreninga. Slåss for daglig redusert arbeidstid, uten utvidelse av den normale ramma. Ta det opp i Kvinnefrontgruppa eller andre kvinnegrupper du vet om. Kontakt AKP/RV hvis du vil være med i arbeidet.

Ta 6 timers dagen 8. mars.

8. mars i fjor tok Heismontørenes fagforening i Oslo og Drammen sammen med klubben på det Norske teatret som første fagforeninger i historia 6 timers dagen. I tillegg slutta fagforeninger i Oslo opp om et Ta 6 timers dagen

møte 8. mars kl. 14.30 og oppfordra sine medlemmer til å ta 6 timers dagen. Også på Ås og i Tromsø var det markeringer.

Neste år bør det bli mange flere.

Diskuter det på jobben og reis forslag i klubben/foreninga allerede i høst.

KORT ARGUMENTASJON FOR REDUSERT DAGLIG ARBEIDSTID

(Ide til apell, innlegg e.l. Av Siri Jensen)

Hvorfor alt maset om at arbeidstidsforkortelsen skal tas ut på hver hverdag? Det er jo mange andre måter å gjøre det på: Kortere fredag vil gi en lengre helg, som er god å ta med seg særlig i den lyse årstida. Eller spare opp fridager, sånn at en kan få lengre ferier. Dessuten jobber svært mange skift, i transportsektoren, på sjukehus, mange kommuneansatte i det hele tatt, i store deler av industrien. Da er det vel bedre å være på jobben færre ganger, enn å nærmest bare stikke innom i 6 timer.

Dette sier noen når en kommer i diskusjon om hvordan den nåværende arbeidstidsforkortelsen på 2 1/2 time i uka skal plasseres. Jeg har foeløpig ikke hørt det fra kvinner.

Det er to viktige argumenter for hvorfor det er nødvendig å slåss for at forkortelsen skal tas på hver hverdag.

Det ene er på grunn av kvinnes stilling i arbeidslivet og samfunnet. Kvinnene tar ikke deltidsjobber, kvelds- og nattarbeid fordi de er late eller likegla eller skal tjene litt lomme penger. De er tvunget. Kvinner har enorme oppgaver med omsorg for barn, gamle og syke, hus og alle dagliglivets tusen små hjul. Det kapitalistiske samfunnet

Har overlatt dette arbeidet til kvinnene! Samtidig har kvinner lønnsarbeid. Men 8 timers dagen stenger kvinner ute fra mange yrker, full jobb og dermed full lønn. Den er for lang! En kortere normal arbeidsdag vil gjøre det mye lettere for tusener på tusener av kvinner å få seg full jobb/full lønn - og vil gjøre det lettere for kvinner å ta seg jobb i de yrkene som nå er fra sju til halv fire.

Den andre grunnen er at kapitalistklassen slåss skikkelig for å få vekk normal arbeidsdag. For å utnytte investeringene maksimalt i ei tid med omstillinger og hard konkurranse, er de nødt til det. De vil ha vekk den normale arbeidstida for å kunne ansette folk når det passer dem: Noen med lange dager, noen med korte. Lange dager i noen perioder, korte i andre. Slippe å betale for ubekvem arbeidstid fordi det unormale blir normalt. Men deres profittinteresser er ikke folks interesser! Får de det som de vil, blir det økt utbytting og undertrykking av folk, kapitalistene kan skalte og valte med folk som de vil, og folk vil miste regler som beskytter dem. En svært farlig utvikling.

Men sånne angrep på folk, de kommer ikke teoretisk og abstrakt, men konkret. Akkurat har angrepet kommi i tariffoppgjøret. Da trengs et forsvar, ei linje, og ikke "jeg har lyst på en fridag".

Den lille arbeidstidsforkortelsen er så puslete at jeg godt skjønner dem som heller vil spare opp, og ta 2 1/2 time på fredager. Men folk må se lenger enn nesa rekker! Kvinnene og hele resten av arbeiderklassen er nødt til å forsvare en kortere normal arbeidsdag sjøl om herr Hansen har lyst til å sitte på verandaen sin fredag klokka to. Ellers blir ikke arbeidstidsforkortelsen noe annet enn å imøtekomme NAFs krav om mer "fleksibilitet", og heller ikke noe skritt på veien mot 6 timers dagen!

37 1/2-TIMERS UKE på vei mot 6-TIMERS DAGEN

Dette heftet er et brukshefte for alle som syns det er viktig å slåss for 6 timers normalarbeidsdag, eller som ønsker mere kunnskap om dette viktige spørsmålet.

Heftet inneholder bl.a. en grundig gjennomgang av avtalene om arbeidstidsforkorting fra tariffoppgjøret våren 1986. Det vil være til stor nytte for alle som skal ut i lokale forhandlinger om gjennomføringa av 37,5 timers uka.

Artikkelsamling utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti og
Rød Valgallianse

Copyright: AKP(ml), september 1986
Bestillingsnr. AK-8603

Heftet fås kjøpt fra:

Studietjenester, tlf 02/384356
Gøteborggt. 8
0566 Oslo 5

eller i Tronsmo Bokhandel og Oktoberbokhandlene.

Pris kr. 15,-